

УДК 8.11.115 134.2'255.4

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ КОМПАРАТИВНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У СУЧАСНІЙ ІСПАНСЬКІЙ МОВІ

Воєхевич А. І.

У статті досліджуються лексико-стилістичні особливості перекладу компаративних фразеологізмів та ідіоматичних зворотів у сучасній іспанській мові, а також елементи та способи їх утворення.

Ключові слова: переклад, фразеологізм, порівняння, ідіома, елемент, зворот.

В статье исследуются лексико-стилистические особенности перевода компаративных фразеологизмов, идиоматических оборотов в современном испанском языке, а также способы и элементы их образования.

Ключевые слова: перевод, фразеологизм, сравнение, идиома, элемент, оборот.

The article researches the ways of translation of comparative phraseological units and idiomatic expressions in the modern Spanish language; lexical and stylistic peculiarities and elements of their forming.

Key words: translation, phraseology, comparison, idiom, element, expression.

Переклад фразеологізмів завжди викликав надзвичайну зацікавленість усіх, хто під час роботи буває вимушений робити переклад стійких словосполучень. Стійкі порівняльні звороти, які називаються компаративними фразеологічними одиницями, окремо постають в іспанській фразеології. У статтях іспанських дослідників Кармен Наварро, Педро Альвареса де Мірандо, Хосе Мільона та інших досліджуються питання, пов'язані із способами перекладу фразеологічних порівнянь або ідіом, що вважаються максимально лексиколізованими зворотами мови, які здебільшого не мають ніякого зв'язку із значенням їх членів. Ідіоми часто включають слова, невідомі та незрозумілі сучасним носіям [2, с. 15-17]. При перекладі таких фразеологізмів іноді буває легко знайти мотивацію, яка створила той чи інший вислів, якщо вона тісно пов'язана з реальністю. Інколи це не так легко зробити тому що походження і мотивація фразеологізму спирається на народний менталітет, або на анекдотичні випадки, пов'язані з історичними подіями чи географічними назвами, походження яких ховається у темряві народних висловів.

Порівняння складають окрему групу у фразеології. Ці словосполучення найбільш рясно відображені у будь-якій мові, особливо в іспанській. Вони виникають під час порівняння схожості двох або більше явищ. Це один з найвиразніших та найпрекрасніших засобів, щоб лінгвістично натякнути на ту чи іншу характерну рису або якість предмета чи людини, яка виникає у свідомості співрозмовника (письменника) під впливом його власної фантазії [6, с. 124].

Усталені фразеологічні порівняння вживані у сучасній іспанській мові є предметом даного дослідження.

Іспанський дослідник Руїс Гурільо запропонував так звану вертикальну стратифікацію іспанських сучасних фразеологізмів, які вживаються у розмовній мові, він дає їм ще одне тлумачення, називаючи їх діастратичними різновидами [3, с. 170]. Але він вказує на те, що серед мовознавців та перекладачів не існує єдності в плані термінології, тобто одні і ті ж явища мають різні назви у різних авторів. Так, дослідник Дубський дає їм назву "функціональні стилі", Містрік називає їх просто "стилями", Ласаро Карретер – "спеціальними мовами", Абад Непот – "зворотами". В даній статті звернемо увагу на розмовний стиль, оскільки саме цей стиль пропонує дослідникові широке коло зворотів мовлення, які рясніють елементами народного гумору, експресією, жвавістю, в якому існує той самий непомітний кордон між вже закріпленим значенням і новим, який тільки народжується. Крім того, цей стиль характеризується високим ступенем вживання. Сфера використання – усне повсякденне спілкування в побуті, у сім'ї,

на виробництві. Основне призначення – бути засобом впливу й невимушеного спілкування, жвавого обміну думками, судженнями, оцінками, почуттями, з'ясування виробничих і побутових стосунків.

У багатьох випадках застосування таких виразів, які розглядаються в даній статті, притаманне лише розмовному стилю, це стосується як до фразеологізмів, які містять в собі порівняння, так і до приказок, прислів'їв. Дуже часто вони вживаються як дуже корисний інструмент для вираження того, що на нашу думку, втілює саме те, притаманне людині: гумор і постійне прагнення до створення чогось нового. Це той стиль, який буває гумористичним елементом, тісно пов'язаним з експресивністю, метафоричним значенням, іронією, гіперболою, фамільярністю, емоційністю. Це стиль, який не має жодної соціо-культурної межі. Розмовний стиль в тому плані, що ми розглядаємо, тобто з точки зору компаративної фразеології, можна охарактеризувати, виходячи з двох критеріїв: розподіл у залежності від соціальних груп та діахронічний розподіл. Таким чином, розмовний стиль охоплює:

- арго, тобто, форма, якою користуються представники певних соціальних груп, групове арго, професійний жаргон, міський сленг. На думку Санмартина Саеса, він залежить від характеристик мовника – статі, віку, соціального статусу, професії, соціокультурної групи [4, с. 8]. Будь-яка людина може підтримати таку розмову про будь-що, користуючись тим варіантом народної мови, притаманної тій чи іншій місцевості, або соціо-культурній ситуації. Так, знов посилаючись на автора словника арго, Санмартин Саес, *“двадцятирічний юнак, студент мадридського університету, буде розмовляти інакше, ніж севільська п'ятдесятирічна жінка без освіти”* [4, с. 7].

- народне вживання, характерне для прошарків населення сільських місцевостей.

- розмовний стиль, який вживає архаїзми або застарілі форми. Так, є фразеологізми, які містять порівняння з вже не існуючими у сучасності професіями: *“fumar como un carretero”* = **“палити, як биндюжник”**; або, інколи йдеться про події, пов'язані з релігійними обрядами: *“acabar como el rosario de la aurora”* (досл.: “закінчитися, як нічна молитва зі зверненням до Матері Божої”, тобто “не закінчитися нічим, розійтися, не прийнявши ніякого рішення”); порівняння з речами, які вже не вживаються, або вже не існують взагалі: *“más feo que un sombrero de jirijapa”* (досл.: “огидніше, ніж шляпа з рослинного волокна”); фразеологічні звороти, де згадуються персонажі, відомі у свій час, але про існування яких вже ніхто не пам'ятає: *“hablar más que Castelar en el Congreso”* (досл.: “розмовляти більш, ніж Кастелар у Конгресі”); *“viajar más que el baul de la Piquer”* (досл.: “подорожувати більш, ніж валіза Пікера”).

- розмовний сучасний стиль, це щойно виникнені вислови, в яких найчастіше з'являються неологізми, створені як реакція на необхідність дати назву новому явищу, події, речі, якості: *“estar más soba(d)o que la barrandilla del metro”* (досл.: “бути більш заяложеним, ніж більце метро”); вони виникають у порівнянні з назвами відомих сучасних фільмів, серіалів, бестселлерів, напр.: *“estar más aburrido que Titanic”* (досл.: “бути більш набридлим, ніж “Титанік”); в них часто згадуються відомі реальні і, навіть, фіктивні персонажі, напр.: *“pintar menos aquí que Loyola de Palacio en un Sex Shop”* (досл.: “розписувати менше, ніж Лойола з палацу у секс-шопі”), *“estirarse menos que Epi y Blas en una cama de belcro”* (досл.: “розлягтися на ліжку з піни, як Епі и Блаз (відомі персонажі з гумористичної телепрограми “Сезам”, яку дивляться у латиноамериканських країнах”), вираз має значення “майже не рухатися”.

Більшість сучасних фразеологізмів, які містять порівняння, є спільними для носіїв мови, тобто загальнозрозумілими для мешканців, як Іспанії, так і латиноамериканських країн. Французький дослідник Рене Жоржен у статті *“Секрети стилю”* зазначає, що порівняння взагалі існує як найдавніший і найяскравіший спосіб висловлення думки, а також, що цей спосіб є спільним і зрозумілим для співрозмовників [1, с. 31]. Серед дослідників іспанської фразеології існує термін “паніспанський”. Наприклад, вислів *“tener más cojones que un toro”* (“видавати себе за найрозумнішого”) вживається і є зрозумілим для кожного в усьому іспанському світі. Деякі залишаються відомими і зрозумілими на всій іспаномовній

території, незважаючи на те, що виникли і є характерними у якому-сь окремому місці, наприклад, наступний вираз “*ser mas agarrado que un chotis*” означає “бути більш захоплюючим, ніж хотіс” (таку назву має мадрридська мазурка).

Фразеологічні порівняння мають певну структуру:

- частина, яка порівнюється (comparandum): суб'єкт або явище, обумовлене текстом, передане шляхом порівняння;
- зв'язуючий елемент, тобто дієслово допоміжне (*ser, estar*) або специфічне (*beber, comer*);
- компаративна основа (comparatum), спільна для перших двох елементів, найчастіше буває виражена прикметником або іменником, напр.: “*tener menos seso que un mosquito*” (досл.: “мати менше мозгів, ніж у комара”);
- формальний символ фразеологічного порівняння, який виражає відношення між елементами порівняння. В іспанській це *más o menos* (більше – менше), інколи *antes que* (раніше, ніж): “*antes que me coman los gusanos*” (досл.: “раніше, ніж мене хробак з'їсть”) або *como si* (якби): “*corre como si le hubieran puesto un cohete*” (досл.: “біжить, якби йому ракету вставили”);
- порівняльна частина, тобто то, з чим порівнюється перший елемент. Суб'єкт змінюється у залежності від контексту, хоча дотримується загальних законів функціональної позиції цього елемента у порівнянні: обов'язково її повинен займати певний учасник. Наприклад, фразеологізм “*mandar más que Franco*” (досл. “командувати більше, ніж Франко”) вимагає присутності агента дії, людини або колективу: “*Pepe manda más que Franco*” (досл. “Пепе командує більше, ніж Франко”).

Якщо компаративна база відсутня, межі між нею і зв'язуючим елементом втрачаються: “*estar como un pito del sereno*” = “**ноль без палочки, пустое место**”. Інколи в конструкції *más que* зникає останній елемент порівняння – порівняльна частина, фраза залишається без закінчення, що відбудовується за рахунок вимови з підвищенням інтонації, напр.: “*Ave María, qué chico más feo...*” (досл. “Мати Божия, яке страховисько...”) [5, с. 13].

Порівняльна частина є ядром фразеологічного порівняння, вона актуалізує й тлумачить суб'єкт і може бути виражена іменником, який означає сутність, людину (“*estar más tonto que los hermanos Calatrava*”/досл.: “бути дурнішим, ніж брати Калатрава”), цікаво, що брати Калатрава дійсно існували та були не дуже вдалим гумористами, відомими у 80-х роках; тварину, будь-яку істоту, реальну або вигадану (“*ser más tonto que Abundio, que vendió el coche para comprar gasolina*”) досл.: “бути дурнішим, ніж Абундіо, який продав машину, щоб купити бензину”), кажуть, що Абундіо дійсно проживав у Кордові в 16-17 столітті та прославився тим, що намагався поливати свій город дуже невеликою кількістю рідини; предмет (“*estar como una regadera*” = “**бути мокрим, як хлющ**”), дію (“*hace un frio que corta*” = “**мороз тріщить**”), стан (“*mirar como las gallinas que no saben donde poner huevo*”/ досл.: “дивитись, як курка, яка не знає, де їй звестися”).

Джерелом фразеологічних порівнянь можуть бути будь-які аспекти оточення: повсякдення (“*ser más gordo que un lechón*”/досл.: “бути товстішим за поросся”, “*estar como un acocil*” = “**почервоніти, як рак**”), сучасне життя (“*estar más sobado que la barrandilla del metro*”/досл.: “бути більш спрацьованим, ніж більще метро”), персонажі реальні та фіктивні (“*ser más viejo que Maricastaña*”/досл.: “бути старішим за Марікастанью”, мається на увазі стійке словосполучення “*los tiempos de Maricastaña*” = “**за царя Гороха**”; “*ser más feo que los hermanos Calatrava*”/досл.: “бути огиднішим за братів Калатрава”), мистецтво, спорт (“*estar más aburrido que un domingo sin futbol*”/досл.: “бути більш нудним, ніж неділя без футболу”), назви літературних творів (“*ser más pesado que el Quijote*”/досл.: “бути більш незграбним, ніж Дон Кіхот”), персонажі кінофільмів (“*ser más aburrido que un documental*”/досл.: “бути нуднішим за документальний фільм”), топоніми (“*como de aquí a Buenos Aires*” досл.: “як звідси до Буенос-Айреса”), політичні (“*mentir más que el gobierno*”/досл.: “брехати більше, ніж уряд”), хвороби (“*comer más que una fiebre tifoidea*”, досл.: “їсти більше, ніж тифозна лихоманка”), святкові дні (“*ser más tierno que San Valentín*”=досл.: “бути ніжнішим за Св. Валентина”).

Хоча важко вказати на автора фразеологічних зворотів, що містять в собі порівняння, існує один випадок, про який необхідно повідомити. Справа в тому, що у 90-х роках у всіх іспанських оселях спостерігалось повальне захоплення гумористичною телепрограмою, яка мала назву "Genio y figura" (мається на увазі старий рефрен "*Genio y figura hasta la sepultura*" = "Горбатого і могила не виправить"), яка, завдяки своєму авторові, Чікіто де ла Кальсада, заповнила мову слухачів новим, цікавим і яскравим видом порівнянь, які пізніше увійшли в іспанську мову у якості компаративних фразеологічних зворотів, і ще й досі вживаються не тільки їх сучасниками, але й молодією генерацією. Їх імітують, надають їм нового сенсу, виявилось, що вони дуже живучі, завдяки своїй жвавості, веселому народному гумору, тісним зв'язком з повсякденністю, напр.: "*tener menos gracia que una monja bailando la musica del telediario*" (досл.: "бути не таким незграбним, як монахиня, яка танцює під музику телесеріалу"). Сталося, що ці вислови настільки влучні, що їх ще й досі можна почути з телеекрана – відомий ведучий програми, Флорентіно Фернандес, продовжував вживати їх набагато пізніше.

Переклад компаративних фразеологізмів становить певні труднощі, тому що вони створюються згідно з синтаксичними моделями і не втрачають фразеологічного значення, хоча співвідношення між елементами, які входять в їх состав, не мають стійких форм. При перекладі треба відчувати лінгвістичні розбіжності, відстань культур між мовою оригінала і мовою, на яку відбувається переклад. Розбіжність у сприйнятті між двома різними народами, різні шляхи, за допомогою яких вони пояснюють явища оточуючого світу, і є найголовнішими принципами, якими повинен керуватися перекладач, тому що люди сприймають світ і з'ясовують його через образи.

Література

1. Georjin R. Les secret du style. - Paris, 1961. – pp. 31-32.
2. Peramos, N., Leonaridi, E., Ruiz, M. Las unidades fraseológicas en español. – Salónica: Universidad Aristóteles de Salónica(Grecia), ed. Alberto Crida Alvarez, en Paremia, 2, 2010. – pp. 15-17.
3. Ruiz, L. La fraseología del español coloquial. - Barcelona: Ariel Practicum, 1998. – pp. 169-189.
4. Sanmartín, J. Diccionario de argot. – Espasa-Calpe SA, 1998. – С.7-8.
5. Ulasin B. Comparaciones y refranes en el español coloquial. – AnaPress, 2009. – pp. 12-13.
6. Vígara A. Pre-texto y realización del sentido en el español coloquial. – Madrid: Universidad Complutense de Madrid, 2010. – pp. 124-125.
7. Левитинова Э. Испанско-русский фразеологический словарь. – М.: Государственное издательство иностранных и национальных словарей, 1983.
8. Фирсова М. Н. Испанско-русский словарь. Латинская Америка. - Москва: Наука, 1998.
9. Испанско-русский словарь современного сленга и ненормативной лексики. – М.: АСТ: Восток-Запад, 2008.